

*Л.В. ЗАБУРАННА, доктор економічних наук,
професор кафедри менеджменту імені проф. Й.С. Завадського
Н.В. ПОПРОЗМАН, кандидат економічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Соціально-економічні аспекти розвитку агропромислового виробництва

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси в розрізі сьогодення сприймаються паралельно з економічною інтеграцією національної економіки до єдиного світового ринку товарів, послуг, сировини, комунікацій, фінансів тощо. Це означає відкриття внутрішнього національного ринку для експорту й імпорту товарів і миттєву реакцію на зниження потенційних негативних впливів та наслідків цих факторів за рахунок модернізації виробництва, усунення диспропорцій в економіці, державної підтримки стратегічних видів товарів і послуг, нарощування виробництва конкурентоспроможної продукції, особливо в аграрному й переробному секторах національної економіки.

Фактичний фінансово-економічний стан агропромислового комплексу, зважаючи на непересічне значення останнього для зростання та розвитку показників національної економіки, її безпеки, доводить про необхідність формування якісно нової стратегії розвитку комплексу з урахуванням вимог сучасних зовнішніх ринків збуту до сировини, товарів і послуг, внутрішньої потреби в цій сировині й товарах на засадах сталого економічного розвитку з урахуванням умови вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ) та членством у ЄС, тобто вимог Спільної агропромислової політики ЄС(САП).

Сучасна економічна наука переживає процес змін наукових парадигм, пошуку нових методологічних і методичних підходів

до формування нових поглядів на розв'язання існуючих проблем та задач, які продукують сучасні умови й фактори, тобто, соціально-економічні, екологічні та структурні зміни внутрішнього й мінливе, а в нинішніх умовах загрозливе, зовнішнє економічне та політичне середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цьому питанню приділяють увагу багато науковців та економістів-практиків, серед яких В. Геєць [4], М. Скрипниченко [13], В. Беседін [3], Ю. Лупенко, М. Малік, В. Рябоконт, М. Кропивко, В. Юрчишин, В. Месель-Веселяк [9], І. Малий [11], Т. Клебанова [10], Л. Забуранна, Н. Герасимчук [16]. Ряд важливих наукових досліджень провів ННЦ «Інститут аграрної економіки». Але питання економічного розвитку в суспільстві стоять гостро й потребують переосмислення та удосконалення підходів до формування сучасної стратегії економічного розвитку агропромислового виробництва.

Мета статті – розглянути соціально-економічні аспекти функціонування й визначити основні напрями розвитку АПК у сучасних умовах.

Виклад основних результатів дослідження. Агропромисловий комплекс – другий після індустріального структурний підрозділ господарства України. На галузі, що входять в АПК країни, припадає близько 40% валового внутрішнього продукту, майже чверть основних виробничих фондів і чисельності зайнятих працівників. Вони об'єднані в чотири сфери, тобто фондоутворювальні галузі, сільське господарство, пе-

перобні галузі, виробнича інфраструктура, які взаємозв'язані між собою економічно і технологічно й утворюють складну виробничу систему, яка виробляє продовольчі та непродовольчі товари.

Слід врахувати, що наявна методологія соціально-економічної політики, сформована за період існування унітарної держави (1991–2013 рр.), не зуміла до кінця забезпечити якісні перетворення інноваційного розвитку, оновлення національної економіки, дестабілізаційної структури агропромислового виробництва, подолання бідності, підвищення рівня зайнятості населення тощо. Дослідження показують, що процеси деструктуризації за роки трансформаційних перетворень суттєво поглибили соціально-економічну поляризацію, вплинули на результати макропоказників національної економіки, негативно позначилися на рівні економічного потенціалу країни.

Відзначимо, що на тлі перетворень, яких зазнали й інші країни з перехідною економікою (окремі колишні радянські республіки), то порівняно з ними Україна значно відстає у своїх показниках, бо розвивалася згідно з малоефективною економічною політикою, відсутністю низки інституційних та структурних реформ, що доводить про необхідність науково обґрунтованого підходу до формування стратегії розвитку як національної економіки, так і агропромислового комплексу.

Сучасні соціально-економічні та політичні умови, як внутрішні, так і зовнішні, вимагають від національної економіки України розвитку, виходу із замкнутого у зовнішнє (відкрите) економічне середовище. Тому забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у зовнішньому економічному середовищі є запорукою стабільного розвитку економіки країни як у цілому, так і окремих галузей.

Згідно з розрахунками провідних фахівців у цій сфері, можуть бути сформовані кілька сценаріїв розвитку національної економіки за умови підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, імовірність яких залежить від: адаптаційних можливостей до нових умов функціонування внутрішнього ринку й створення інституційних

передумов для імплементації стандартів і норм ЄС в Україні.

Проте про стан показників розвитку національної економіки можна бачити з міжнародних рейтингів та індексів, які розраховуються міжнародними інституціями і вказують місце країни у світовому чи регіональному розрізі. Відомими серед них є Індекс глобальної конкурентоспроможності (Все-світній економічний форум – WEF), Індекс економічної свободи (The Heritage Foundation & The Wall Street Journal), Проект Doing Business (Група Світового банку), Індекс глобалізації (A.T.Kearney & Foreign Policy), Індекс глобалізації KOF (Швейцарський інститут досліджень бізнес-циклів), Індекс залучення прямих іноземних інвестицій та індекс потенціалу залучення прямих іноземних інвестицій (Конференція ООН з торгівлі та розвитку – UNCTAD) тощо [1, с. 225]. Ці показники відображають як стан і темпи економічного розвитку країн, так і включення країни до процесів інтеграції та лібералізації.

Якість має свій особливий зміст у сільськогосподарському виробництві, виходячи з особливостей таких його галузей, як рослинництво й тваринництво, та особливих вимог промисловості й населення до продукції та послуг. Особливо значимими є оцінки якості прийняття рішень керівництвом (планування, аналіз, моніторинг тощо), що і забезпечує функціонування галузей, досягнення поставлених цілей та імідж діяльності. Зазначимо, що лише оцінка якості продукції не дає змоги оцінити функціонування комплексу з погляду задоволення підприємством чи галузями споживачів, посередників, постачальників або результативність діяльності в цілому. Слід використовувати поняття та якість діяльності, яке включає в себе ступінь реалізації бізнес-плану та рівень співвідношення між досягнутим і запланованим. Важливим аспектом у вдосконаленні процесу управління якістю є стандартизація. За визначенням Міжнародної організації зі стандартизації (ISO) – це діяльність із встановлення та застосування правил із метою досягнення оптимального ступеня впорядкування в певній галузі на користь усіх заінтересованих сторін, зокрема

для досягнення максимальної економії з дотриманням функціональних умов і вимог безпеки [12].

Такі організації на рівні країни створюються спочатку без участі та координації дій з іншими країнами, але з розвитком міжнародного економічного співробітництва постала необхідність існування міжкраїнної стандартизації, що й спровокувало створення міжнародних організацій. Це такі, як Міжнародна організація з стандартизації (ISO) та Міжнародна електротехнічна комісія (IEC). Така гармонізація стандартів уможливило усунути бар'єри просування товарів і послуг на міжнародні ринки, уникнути небажаних непорозумінь та збитків, забезпечить конкурентоспроможність агропромислового комплексу як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках, поліпшить роботу постачальників, сприятиме удосконаленню управління галуззю, підвищить контроль за виконанням поставлених задач та цілей.

В українських стандартах ДСТУ ISO 9000:2007 «Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів» і ДСТУ ISO 9001:2009 «Системи управління якістю. Вимоги» визначено, що система управління якістю – це система управління для спрямування та контролювання діяльності організації стосовно якості [2].

Отже, стратегічним підходом до розв'язання існуючих нагальних проблем агропромислового комплексу є запровадження системи менеджменту якості на товари й послуги, що об'єднують передовий світовий досвід, обов'язково відповідають вимогам щодо якості економіки, екології, соціальної політики, охорони здоров'я, безпеки продуктів харчування та виробничої безпеки.

На думку експертів Української асоціації якості (УАЯ), тільки незначна частина системи менеджменту якості, що ґрунтується на міжнародних стандартах ISO серії 9000 в Україні, є реально працюючою [5], а за даними [8] лише у трьох національних сільськогосподарських підприємствах запроваджено сертифіковані системи менеджменту якості. Це при тому, що практично всі розвинені економіки світу перейшли до нового етапу забезпечення стійкості розвитку аграрних підприємств, який характеризується

формуванням інтегрованих систем менеджменту (ІСМ) організацій, що ґрунтуються на системах менеджменту якості (СМЯ), розроблених відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 9001, екологічного менеджменту згідно з ISO 14001, управління охороною здоров'я й безпекою персоналу згідно з OHSAS 18001 та інших. Отже, безумовно діяльність сучасного агропромислового комплексу має бути регламентована відповідними національними й міжнародними стандартами.

Також необхідно зазначити, що основою розвитку аграрного сектору ЄС є Спільна аграрна політика країн-членів. Під формами економічної допомоги розуміють заміну компенсаційної форми здешевлення кредитів комерційних банків на створення за рахунок цих коштів двох кредитних структур: системи сільськогосподарських кооперативних банків і Фонду кредитних гарантій. Вкладені в такі структури державні кошти працюють постійно та накопичуються, а також скорочується субсидіювання експорту й митне зменшення імпорту.

Загальна підтримка та допомога в межах програм розвитку сільських територій ґрунтується на основі субсидіювання й сприяння децентралізації, надання консультацій, що виражається у наданні допомоги через такі організації: EAGGF (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund), ERDF (European regional Development Fund), ESF (European Social Fund), FIG (Financial Instrument for Fisheries Guidance), SAPARD (Special Accession Program for Agriculture and Rural Development). Усі ці заходи спрямовані на сприяння та підтримку розвитку сільських територій за умов виконання вимог захисту навколишнього середовища [1, с.180].

Агропромислове виробництво завжди вважалося базовим комплексом України, хоча за ряданських часів зовнішньоекономічна діяльність була невисокою. За межі України вивозилося близько 10% виробленої продукції сільськогосподарського виробництва і харчової промисловості, при цьому 94% із цього припадало на міжрепубліканський обмін та не було джерелом валютних надходжень [13, с. 271].

Аналіз ретромакроекономічних показників національної економіки за 2000-2013 роки підтверджує про зростання обсягів експортної й імпоротної продукції. Проте сьогодні характеризується швидкими темпами змін тенденцій розвитку як агропромислового комплексу, так і національної економіки в цілому під впливом низки соціо-політичних, фінансово-економічних факторів. Додамо також, що тривалий час економічні процеси, й в агропромисловому комплексі також, функціонували згідно не з економічними законами, що суттєво ускладнює прогнозування

розвитку АПК, зважаючи на відсутність достовірної інформації, та критичними чи переломними моментами функціонування національної економіки.

На основі бази даних Державної служби статистики України (рис. 1–3) побудовано тренд і за його рівнянням визначено прогнозне значення кожного показників. Значення коефіцієнтів регресійної моделі показує, що існує пряма залежність між збільшеннями припливу іноземних інвестицій та зростанням експорту України.

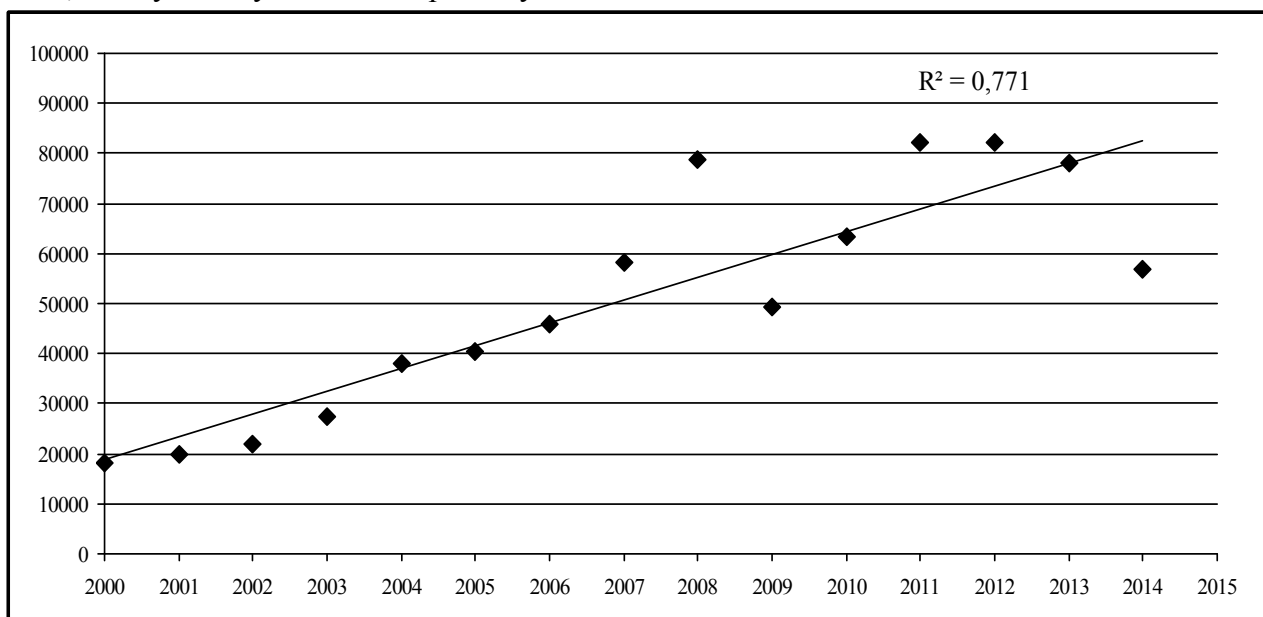

Рис. 1. Динаміка експорту товарів та послуг України, млн дол. США

Джерело: Авторська розробка на основі інформації Державної служби статистики України [6].

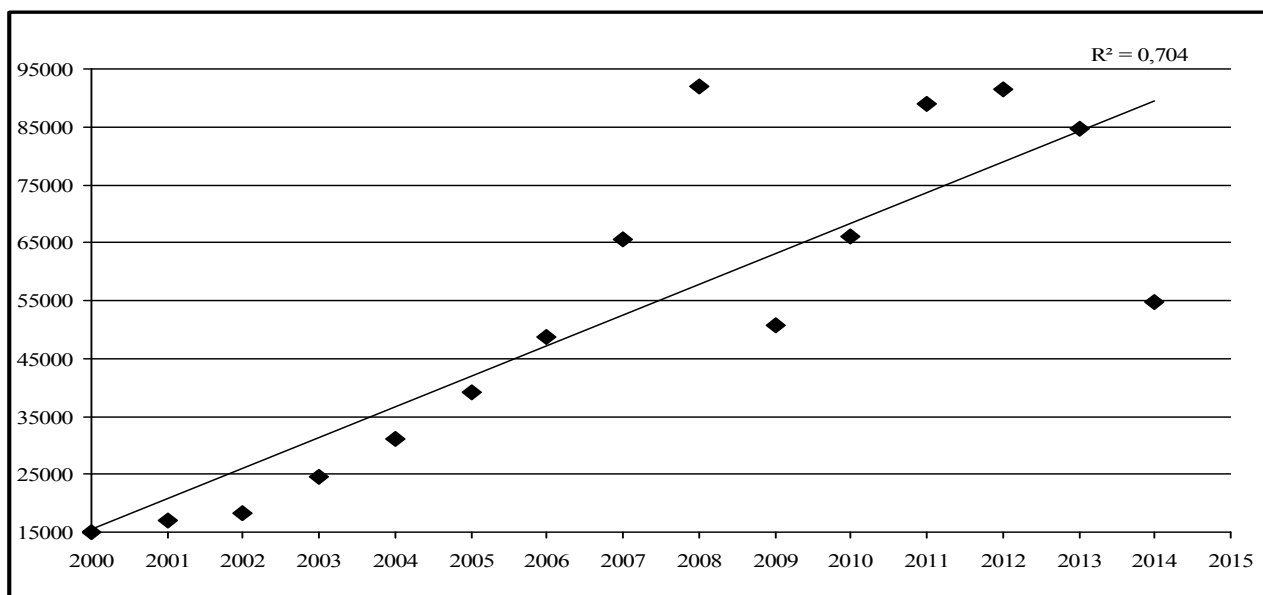

Рис. 2. Динаміка імпорту товарів та послуг Україною, млн дол. США

Джерело: Авторська розробка на основі інформації Державної служби статистики України [6].

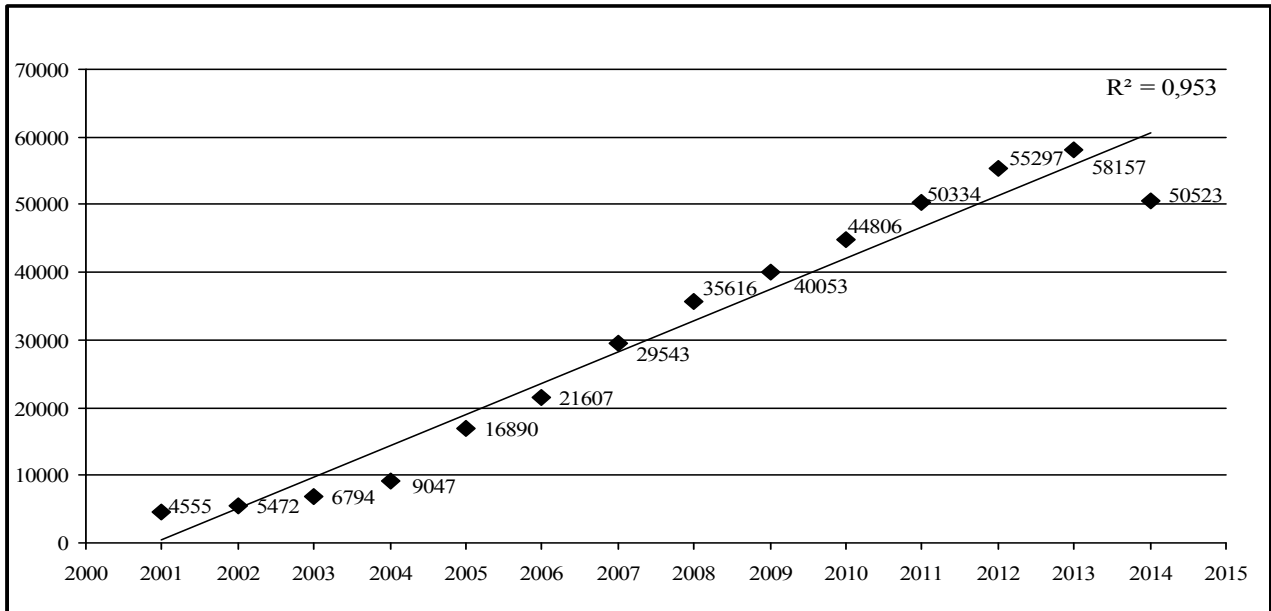

Рис. 3. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну, млн дол. США

Джерело: Авторська розробка на основі інформації Державної служби статистики України [6].

За результатами регресійного аналізу й коефіцієнта детермінації можна зазначити, що експорт на 83,7% залежить від інвестування, а також рівняння регресії показує, що при зростанні прямих іноземних інвестицій на 1 млн дол. США, експорт товарів і послуг зростає на 1,04 млн дол. США за умови, що

фінансово-економічна, соціо-політична ситуації не зміняться кардинально.

Як видно з таблиці, найбільше (47,3%) інвестиційних проектів припадає на програми фінансової і технічної співпраці з ЄС (47,3%) та на ресурси Європейського банку реконструкції та розвитку (23,5%), на інші програми – 3,3; 5,1 і 20,8%.

Співпраця України з міжнародними фінансовими організаціями та окремими країнами ЄС у 1997–2013 рр.

Назва програми	Кількість програм, од.	Загальний обсяг фінансування
Програма ЄС із фінансової і технічної співпраці	187	476,68 млн євро 9,0 млн фунтів стерлінгів
Позики Європейського банку реконструкції та розвитку	93	4246,56 млн євро 2166,46 млн дол. США 85,0 млн грн
Позики Європейського інвестиційного банку	20	2547,82 млн євро
Позики Міжнародного банку реконструкції та розвитку	13	2322,53 млн дол. США
Програми й проекти фінансової і технічної співпраці урядів різних країн (США, Канади, Німеччини, Данії, Швеції, Швейцарії, Нідерландів, Франції, Японії)	82	740,16 млн дол. США 62,94 млн кан. дол. 333,09 млн євро 27,32 млн швейц. франків 46,3 млн дат крон 70,19 млн швед крон 175,0 млн ієн

Джерело: [4, с.18].

Співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями й урядовими органами країн Європейського Союзу має важливе значення для формування фінансового ресурсу, здійснення структурної та технічної модернізації національної економіки. Кошти, що надаються цими організаціями,

мають як позиковий, так і грантовий характер, а умови їх одержання, використання й повернення є привабливішими порівняно із запозиченнями на міжнародних ринках капіталу. Кошти виділяються, як правило, під конкретні програми та проекти, умови яких передбачають жорсткий контроль за їх

використанням, що унеможливує нецільове їхнє використання. Вони орієнтуються, передусім, на модернізацію національної інфраструктури, запровадження програм енергозбереження й захисту довкілля, розвитку малого та середнього бізнесу, що є необхідною умовою сталого розвитку економіки країни [4, с.17].

Необхідно зазначити, що існують ключові економічні сектори, які є пріоритетними для вкладення інвестиційних ресурсів, а саме: енергетичний, транспортна інфраструктура, фінансовий сектор і ринок капіталу, сектор муніципальної інфраструктури та, відповідно, виробничий, а насамперед, сільське господарство, яке останніми роками демонструє постійне збільшення виробництва. Якщо поєднати запровадження ефективних заходів з інституційно-фінансовою й податковою підтримкою сільськогосподарського виробництва зі сприятливими природно-кліматичними умовами, традиціями та звичаями українського селянина, то таке виробництво оцінюють як перспективне й таке, що є фактором збільшення експортного потенціалу національної економіки. У рамках кредитування цього сектору ЄБРР приділяє особливу увагу агропромисловим формуванням за такими напрямками: розширення мереж зберігання і транспортування сільськогосподарської продукції, впровадження нових енергоефективних технологій. А фінансування малих форм господарювання (фермерських господарств) здійснюється опосередковано, через участь у співфінансуванні з українськими фінансовими установами [4, с.19]. У секторальному розрізі сільське господарство значно відстає від рівня фінансування інших секторів та, відповідно, становить у євро приблизно 1,8%.

Особливо значимим для соціо-економічного розвитку АПК України є той факт, що за європейськими мірками Україна просторово є великою країною з відмінностями в регіонах як за природно-кліматичними умовами, так і за способом та структурою виробництва. У працях провідних науковців [3, 7, 10] зазначається про наявність певної асиметрії регіонального розвитку, росту нерівномірності розвитку територій, дивергенції, диференціації, незбалан-

сованості розвитку країни і регіонів, різної зміни окремих елементів, що формують соціально-економічну систему, тобто, взаємозв'язок перетворюється на відносини тих, хто активно діють, та на тих, хто вимушений тільки реагувати на ці дії.

Отже, зниження рівня територіальної диференціації економічного розвитку й поліпшення соціального забезпечення громадян країни належить до першочергових задач державної регіональної політики, бо невирішення цих питань призводить до таких процесів [10, с. 42]:

- сповільнення загальнонаціонального економічного розвитку;

- підвищення соціальної напруги населення;

- посилення дезінтеграційних процесів;

- формування загрози регіональних криз;

- унеможливлення проведення єдиної соціально-економічної політики;

- зниження ефективності використання потенціалу міжрегіональних зв'язків;

- ускладнення розв'язання загальнонаціональних проблем, у тому числі й екологічних.

Важливим питанням при усуненні диспропорцій регіональної політики є питання потенціалу регіону, що є складним, багатограним поняттям.

Стан та ефективність функціонування агропромислового комплексу як соціально-економічної системи зумовили необхідність обґрунтування й спроби запровадження альтернативних парадигм економічного розвитку, зокрема: модернізації галузей промисловості та галузей АПК; радикальна парадигма економічного розвитку регіонів і національної економіки; парадигма інституціоналізму.

Дослідження показують, що кожна з парадигм має свої ризики й переваги. Проте для умов економіки України, метою якої є наближення до вимог ЄС, на наш погляд, ефективною моделлю є використання понять парадигми інституціоналізму. Значення інститутів у житті організованого суспільства надзвичайно високе. Зазначимо, що особливо важливим у сучасних умовах для нашого країни є інститут соціальної справедливості, який коригує взаємодію складових системи інтересів, рівень задоволення по-

треб відповідно до суспільно значимих цінностей, національних інтересів, релігійних аспектів, задоволення моральних і матеріальних сторін життя кожного, а особливо фізично обмежених членів суспільства.

До ефективних інституціональних форм, що дають змогу Україні вже нині долати міжнародні економічні межі, забезпечити прогресивний рух у реалізації реформування соціально-економічної системи, інтегруватися у глобалізоване світове господарство, можна віднести насамперед міжнародні фінансово-промислові групи, транскордонне та регіональне співробітництво, яке, в свою чергу, передбачає інтеграцію з іншими країнами, наднаціональні міжнародні фінансові й торговельні організації тощо [11, с.172].

Повноцінне використання в сучасних умовах вже створених та успішно функціонуючих інституцій, таких як ЄС, МВФ, ЄБРР й активна участь у заснуванні та розвитку інших позитивних для нас інституцій – єдино можливий шлях у формуванні демократичного суспільства, підвищення рівня кожного члена суспільства, що для України є виваженим, стратегічним, мотивованим вибором.

Висновки. На сучасному етапі надзвичайної актуальності для реалізації реформу-

вання соціально-економічної системи набуває інтегральна парадигма розвитку агропромислового виробництва, яка включає як модернізацію, інституціоналізм, так і сучасні методи та моделі прогнозування дослідження розвитку з використанням інформаційних систем і технологій, економіки знань, інтуїції, досвіду й професіоналізму.

Важливим аспектом розв'язання існуючих нагальних проблем агропромислового комплексу є запровадження систем менеджменту якості на товари і послуги, що об'єднують передовий світовий досвід та уможливають розв'язання проблеми забезпечення населення високоякісною й безпечною продукцією. Встановлено, що особливого значення для формування фінансового ресурсу, здійснення структурної та технічної модернізації національної економіки й агропромислового комплексу, зокрема, набуває співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями і урядовими органами країн Європейського Союзу.

Отже, створення сприятливих умов для зростання та розвитку національного АПК є надпотребною національної економіки для того, щоб бути конкурентоспроможними на ринку ЄС.

Список використаних джерел

1. Глобальні трансформаційні імперативи сталого розвитку національної економіки: [моногр.] ; за заг. ред. В.Є. Реутова. – Саки: ПП «Підприємство «Фелікс», 2011. – 284 с.
2. Державна інспекція України з питань захисту прав споживачів: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsiu.gov.ua>.
3. Економіка України: потенціал, реформи, перспективи: [моногр. у 5-ти томах]. – Т. 3. Макроекономічна політика, прогнозування і державне регулювання економіки ; за заг. ред. В.Ф. Беседіна, Н.Ю. Гончар. – К.: Науково-дослід. екон. ін-т Мінекономіки України, 1996. – 440 с.
4. Інтеграційні можливості України: перспективи та наслідки: наук. доп. ; за ред. акад. НАН України В.М. Гейця, чл.-кор. НАН України Л.В. Шинкарука; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. – К., 2014. – 92 с.
5. Міжнародна організація з стандартизації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iso.org/iso/home.html>.
6. Офіційний сайт Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: Статистична інформація. – Режим доступу:– www.ukrstat.gov.ua.
7. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України / [Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І., Міщенко В.С. та ін.]. – К.: РВПС України, 1999. – 716 с.
8. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів: ДСТУ ISO 9000-2007 – [Чинний від 2008-01-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2007. – 30 с. – (Національний стандарт України).
9. Стратегічні напрямки розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / [за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка]; Нац. акад. аграрних наук України, Нац. наук. центр «Інститут аграрної економіки». – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 180 с.
10. Сценарные модели сбалансированного социально-экономического развития регионов: моногр. ; под. ред. Т.С. Клебановой, О.В. Мозенкова. – Бердянск: Издатель Ткачук А.В., 2013. – 328 с.
11. Трансформаційна економіка. / В.С. Савчук, Ю.К. Зайцев, І.Й. Малий та ін.; за ред. В.С. Савчука, Ю.К. Зайцева. – К.: КНЕУ, 2006. – 612 с.
12. Українська асоціація якості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uaq.org.ua>.
13. Фактори макроекономічної нестабільності в системі моделей економічного розвитку: колективна моногр. ; за ред. д-ра екон. наук М.І. Срипниченко; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2012. – 720 с.

14. *Beekman V.*, 2004. Sustainable development and future generations. In: Journal of Agricultural &

15. Environmental Ethics, 17, pp. 3-22. Fischer, G., Shah, M., & Van Velthuizen, H. 2002 Climate Change and Agricultural Vulnerability, Special Report to the UN World Summit on Sustainable Development, Johannesburg 2002. Laxenburg, Austria: IIASA.

16. *Zaburanna L.V.* The essence of the criterion of resource saving and mechanism of its implementation in the sustainable development conditions / L.V. Zaburanna, N.A. Gerasymchuk // Ekonomika APK. – 2014. – № 9. – P. 45-52.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2015 р.

*

УДК 338.43:631.17:662.7

*В.С. БОНДАР, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник, завідувач лабораторії
А.В. ФУРСА, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник
Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН*

Економічне обґрунтування технологій виращування і переробки рослинної біосировини на тверді види палива

Постановка проблеми. В Україні проведена досить широка інформаційно-роз'яснювальна робота з проблем використання біоенергетики на заміну викопним видам палива, які все ще є для нашої держави великим дефіцитом. Однак наукові дослідження щодо практичного використання відновлювальних джерел енергії, зокрема, цілого ряду біоенергетичних рослин для виготовлення твердих, рідких і газоподібних видів біопалива, поки що малорезультативні й розпорошені по різних наукових установах України. На жаль, пропаганда та ейфорія з приводу широких можливостей України з виробництва біопалива значно переважає практику й не підкріплюється реальними технічними проектами. Досить нагадати, що в нашій державі лише 2% спожитої енергії від її загального обсягу одержується з біомаси, тоді як у Західній Європі 10-12%, а в ряді скандинавських країн – від 17 до 40%. Практично в усіх вітчизняних наукових публікаціях, аналітичних записках, концепціях і програмах досить ґрунтовно описуються максимальні можливості біоенергетики в

Україні та майже відсутні, за деяким винятком, ґрунтовні технічні, технологічні, особливо економічні обґрунтування. Тому не дивно, що під райдужним впливом реальних можливостей окремі господарники без достатніх попередніх економічних розрахунків будують великі заводи з переробки біомаси, які потім погано працюють або не працюють зовсім, а приносять збитки.

Так, не виправдовує себе велике переробне підприємство з брикетування соломи в с. Турбів Липовецького району Вінницької області, оскільки не може вийти на свою проектну потужність, на яке витрачено значні кошти; тривалий час не можна було налагодити продуктивну роботу досить дорогої великої біогазової установки в Глобинському цукровому заводі, проте в 2014 році зусиллями агропромхолдингу «Астарт-Київ» введено цей потужний біоенергетичний комплекс, й у ряді інших середніх і дрібних підприємствах, навіть котельнях. У даній справі багато аматорства, невдалих технічних рішень, недостатньо попередніх техніко-економічних розрахунків. Водночас ряд підприємств, які вдумливо ставляться до техніко-економічних проектів із біоенергетики, успішно працюють, особливо з виго-

© В.С. Бондар, А.В. Фурса, 2015